CZU: 821.135.1.09(498)
ORCID: 0000-0002-1330-0833
DOI: 10.5281/zenodo.3780007

Sergiu COGUT
Institutul de Filologie Română
„Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
(Chișinău)

EXPERIMENT PROFETIC ȘI EXPERIMENT INTEGRAT ÎN EXEGEZA PROZEI POSTMODERNE ROMÂNEȘTI

Prophetic experiment and integrated experiment in the exegesis of Romanian postmodern prose

Abstract: This article focuses on the monographic study written by Liliana Truță and published in 2010 in which she highlights that it is necessary to distinguish between three types of experiment in the evolution of Romanian postmodern prose, the criterion based on which the distinction is made being not the degree of experimental violence, but the degree to which the experiment forces the transition from the modernist paradigm to that of postmodernism. The three types are called the agonic experiment, the prophetic and the integrated experiment. In the period concerned, the postmodern experimentalism encompasses a rather large period of time since its valuable exponents are not only the novelists Dumitru Țepeneag and Costache Olăreanu, Mircea Horia Simionescu, the last two being representatives of the School from Târgoviște, but also the prosaists who asserted themselves in post-decembrism.
Keywords: paradigm, postmodernism, experiment, agonic, prophetic, integrated, textualism

Rezumat: Autorul acestui articol își concentrează atenția asupra studiului monografic scris de Liliana Truță și publicat în 2010, în care ea evidențiază necesitatea distingerii între trei tipuri de experiment în evoluția prozei postmoderne românești, criteriul în baza căruia e făcută distincția fiind nu gradul de violență experimentală, ci gradul în care experimentul forțează trecerea de la paradigma modernistă la cea a postmodernismului. Cele trei tipuri sunt numite experimentul agonic, experimentul profetic și cel integrat. În perioada vizată experimentalismul postmodern cuprinde un interval de timp destul de mare, întrucât exponenții săi valoroși sunt nu doar romancierii Dumitru Țepeneag și Costache Olăreanu, Mircea Horia Simionescu, ultimii doi reprezentanți ai Școlii de la Târgoviște, dar și prozatorii ce s-au afirmat în postdecembrism.
Cuvinte-cheie: paradigmă, postmodernism, experiment, agonic, profetic, integrat, textualism

În studiul monografic *Experimentalism și antropocentrism în proza postmodernă românească*, apărut la Editura „Paralela 45” în 2010 și care reprezintă teza sa de doctorat ce a fost susținută cu un an înainte la Universitatea din Oradea, Liliana Truță evidențiază

BDD-A31203 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:29 UTC)

necesitatea distingerii a trei tipuri de experiment în evoluția acesteia, precizând că drept criteriu i-a servit nu gradul de violență experimentală, ci gradul în care experimentul forțează trecerea de la paradigma modernistă la cea a postmodernismului. Primul tip este numit de cercetătoare „experimentul agonic", urmat de „experimentul profetic" și de cel „integrat". Celălalt criteriu a stat la baza delimitării făcute de romancierul și teoreticianul Gh. Crăciun care depista, în cadrul generației optzeciste, două tipuri de experiment. Menționându-le, autoarea precizează că este vorba de „*Experimentul radical*, promovat de primul val de scriitori, textualiștii: Mircea Nedelciu, Gheorghe Iova, Gheorghe Crăciun, Gheorghe Ene, care construiesc în jurul ideii de text și practică un fel de poetică textualistă" și cel „integrat" ce este „aderent parțial la căutările primului val, dar aduce și elemente noi în ecuația textualistă: Nicolae Iliescu, George Cușnarencu, Cristian Teodorescu, Hanibal Stănciulescu și Mircea Cărtărescu" (Truță, p. 34). Ei, remarcă Liliana Truță, cultivă „adâncirea interesului pentru cotidian", fiindu-le specifică și „deschiderea spre oralitate, oniric și fantastic" (Ibidem). Studiul lui Gh. Crăciun la care se face referință este intitulat *Experimentele unui deceniu (1980-1990)*, dar el nu uită să releve că nu puține au fost gesturile de insurgență și asumare a spiritului novator anterioare anului 1980. Astfel, este semnalată acea „foarte incisivă mișcare a oniricilor (Dumitru Țepeneag, Vintilă Ivănceanu, Florin Gabrea, Iulian Neacșu), din păcate repede strangulată ideologic de cenzură, interzisă ca posibilitate de afirmare publică" (Crăciun, p. 298). De asemenea, sunt enumerați și scriitorii care, tot după 1970, au pledat pentru un nou mod de a înțelege proza și anume: „Alexandru Monciu-Sudinski, Vasile Andru, Radu Mareș, Bucur Crăciun, Nicolae Krassovski, Dumitru Dinulescu", unii dintre ei rămânând „în continuare niște prezențe constante, sigure, incitante ale prozei românești", alții părăsind țara sau nemaiputând „face față mai departe riscurilor experimentului" (Ibidem). Totodată, sunt, firește, amintiți și exponenții Școlii de la Târgoviște, despre care Gh. Crăciun afirmă că „știu cu precizie ce este literatura, în ce direcție trebuie ea să meargă. Nu într-o direcție strict experimentală, ar fi prea mult în cazul lor. Tîrgoviștenii sunt – paradoxal – niște scriitori de modă veche, în sensul lui Cervantes, Tasso, Flaubert. Literatura înseamnă în cazul lor cultură, bibliotecă, intertextualitate, performanță retorică, conștiința dramatică a actului scrisului. Ei promovează o proză a intelectului, livrescă, de o mare perfecțiune artistică, «manieristă», de absolută competență «tehnologică»" (Crăciun, pp. 298-299).

Întrucât a făcut parte din grupul „Noii", nu putea să nu evidențieze importanța lui, remarcând în legătură cu acesta următoarele: „(afirmat și printr-o revistă de perete manuscris), activ la Filologia bucureșteană a anilor 1970-1973 și mai apoi la cenaclul Junimea, din laboratorul căruia s-a născut culegerea colectivă *Desant '83"* (Crăciun, p. 299). Membri ai grupului respectiv erau Mircea Nedelciu, Ioan Flora, Gheorghe Iova, Ioan Lăcustă, Gheorghe Ene, Constantin Stan, Sorin Preda, Emil Paraschivoiu. Gh. Crăciun precizează că „deschiderea grupului spre experimentul radicalizat, cu toate riscurile eșecului și ale marginalității ce decurgeau de aici, este indiscutabilă. Aproape toată lumea visa pe atunci la un nou limbaj, o nouă perspectivă, o nouă sintaxă («sintaxa libertății de a spune», după o formulă a lui Gheorghe Iova)" (Crăciun, pp. 299-300).

BDD-A31203 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:29 UTC)

În legătură cu acest tip de experiment pe care l-a relevat autorul studiului din care am citat este necesar să fie subliniată remarca Lilianei Truță că experimentul profetic „coincide doar parțial cu experimentul «radical» delimitat de Crăciun, căci include nu doar pe reprezentanții generației optzeciste, ci și pe cei care i-au precedat, așa cum conceptul de experiment integrat se poate aplica și unor opere ale scriitorilor care au debutat sub semnul «radicalismului», dar și al literaturii postmoderne postoptzeciste" (Truță, p. 40). Tot cu referire la el, cercetătoarea nuanțează: „radicalismul folosit de Crăciun ar caracteriza și primul tip de experiment, cel agonic", „de aceea termenul «profetic» e mai apt să acopere caracterul prospectiv al acestui tip" (Ibidem).

Deoarece, așa cum am specificat, Liliana Truță delimitează trei tipuri de experiment în evoluția prozei românești în baza următorului criteriu: gradul în care experimentul forțează trecerea de la paradigma modernistă la cea postmodernistă, e necesar să remarcăm că drept reper i-a servit distincția făcută de Brian McHale în lucrarea *Ficțiunea postmodernistă* între dominanta ficțiunii moderniste care este *epistemologică* și dominanta ficțiunii postmoderniste care este *ontologică*. Acest concept de dominantă profesorul american l-a preluat de la Roman Jakobson, așa cum menționează și cercetătoarea în paragraful 10 intitulat *De la dominanta epistemologică la dominanta ontologică*, relevând: „Toate opozițiile care stau la baza definirii poeticii postmoderniste sunt niște opoziții statice, spunând foarte puține sau nimic despre mecanismele istorice ale schimbării, de aceea autorul propune acest concept ca element unificator al tuturor distincțiilor. Prin dominantă, afirmă autorul, se poate aproxima și descrie procesul schimbării istorice în literatură, căci prin trecerea la o nouă paradigmă elemente care în mod firesc au fost secundare devin principale, iar elemente care la început au fost dominante devin acum subsidiare sau opționale" (Truță, p. 45). Acest al doilea enunț din citatul în cauză conține o inexactitate, întrucât în cartea sa Brian McHale afirmă: „... a descrie schimbarea dominantei înseamnă efectiv a descrie procesul schimbării literar-istorice" (McHale, p. 25), după care citează din R. Jakobson: „În cadrul unui complex dat de norme poetice în general sau în special în cadrul unui set de norme poetice valide pentru un gen poetic dat, elementele care erau inițial secundare devin esențiale și primare. Pe de altă parte, elementele care erau inițial dominante devin subsidiare și opționale" (McHale, p. 26). O altă precizare care se impune este cea legată de seturile de întrebări pe care le citează Liliana Truță din cartea profesorului american atunci când subliniază care sunt dominantele ficțiunii moderniste și celei postmoderniste. Astfel, ea remarcă: „Ficțiunea modernistă dezvoltă o serie de strategii din care se pot desprinde următoarele întrebări: Cum pot eu interpreta lumea din care fac parte?, Cine sunt eu în această lume?, Ce e cunoașterea?, Cum se face ea?, Cum se realizează cunoașterea și cu ce grad de certitudine?, Cum e cunoașterea transmisă de la unul la altul?, Cum se modifică obiectul cunoașterii când trece de la un cunoscător la altul?, Care sunt limitele cunoașterii?" (Truță, p. 45) și, respectiv, cealaltă dominantă este ontologicul „și dezvoltă strategii postcognitive de tipul: Ce lume e aceasta?, Ce e lumea?, Ce fel de lumi sunt posibile, cum se constituie și prin ce diferă ele?, Ce se întâmplă când tipuri diferite de lumi se confruntă și când limitele dintre ele sunt depășite?,

BDD-A31203 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:29 UTC)

Care e modul de existență a lumii textului și care e modul de existență a lumii pe care o proiectează?" (Truță, p. 46). Ceea ce considerăm necesar să relevăm este că autoarea omite să îl menționeze pe Dick Higgins, scriitorul, compozitorul și gravorul avangardist din SUA, la care se referă Brian McHale atunci când enumără întrebările corespunzătoare fiecăreia din cele două dominante.

Revenind la cele trei tipuri de experiment reliefate de Liliana Truță, semnalăm că primul, cel agonic, este specific trecerii de la proza neomodernistă la cea postmodernistă și, cum relevă autoarea, s-a manifestat „în literatura română printr-o deschidere a scriitorilor în direcția autospecularității, a scriiturii fragmentariste, a construcției de tip puzzle printr-o forțare a limitelor neomodernismului și împingerea lor dincolo de valorile psihologismului prin saltul parțial sau radical în vârsta corinticului" (Truță, p. 40). Specific prozei anilor '60-'70, el este ilustrat de operele scriitorilor care tatonează limitele neomodernismului „prin forme ale novatorismului, după formula lui Ion Bogdan Lefter" (Ibidem). Încadrabile în categoria acestora sunt, parțial sau integral, creațiile lui Nicolae Breban, Norman Manea, Constantin Țoiu, scrierile prozastice ale lui Marin Sorescu etc. Despre novatorism, cu referire la lucrarea lui I.B. Lefter *Postmodernism. Din dosarul unei „bătălii" culturale* din 2000, Andrei Bodiu precizează: „E vorba de reconectarea literaturii române la filonul estetic interbelic, fracturat în perioada realismului socialist. Această «reîntoarcere la estetic» este definită drept *novatorism*. «Novatorismul» este majoritar în anii '60-'70. Simultan cu acest fenomen majoritar se petrece și o naștere a ceea ce teoreticianul numește «experimentalismul minoritar al epocii»" (Alic et al.), făcând și următoarea constatare: „Asistăm astfel la coexistența, în anii 60-70 ai literaturii române a două modele, unul dominant*, neomodernist*, reprezentat de generația literară a lui Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Ana Blandiana, Ioan Alexandru sau Ion Gheorghe în poezie, Nicolae Breban, D. R. Popescu sau Fănuș Neagu în proză și unul minoritar, reprezentat de experimentalism, un autentic mozaic de personalități și cărți pe care criticul le vede nu numai desprinzându-se de curentul dominant, dar și anticipând postmodernismul românesc" (Ibidem). Însuși autorul volumului, Ion Bogdan Lefter, cu referire la „spațiul prozei", relevă că în acest caz resursele experimentale ale neomodernismului anilor '60-'70 au fost mai reduse, specificând: „Formulele introspective de sursă proustiană au adus rareori nuanțe de noutate tipologică. Se poate cita – de pildă – efortul analitic din romanele **Vestibul** (1967) și **Interval** (1968) ale lui Alexandru Ivasiuc. Joyceanismul tatonat timid de cîțiva minori interbelici e explorat mai serios în **Lumea în două zile** (1975) de George Bălăiță. Alternarea punctelor de vedere experimentată de Virginia Woolf în **The Waves** sau de William Faulkner în **The Sound and the Fury** e preluată în ciclul **F** al lui Dumitru Radu Popescu (șir de romane început în 1969)" (Lefter, pp. 104-105). Totodată, s-a dovedit a fi mai consistentă o altă orientare experimentală și anume cea alimentată de modelul mai recent al „noului roman" francez ce presupune: o „despletire a narațiunii, descompunere a cadrului într-o multitudine de detalii, autoreflectare, textualism, antiroman, antierou", cele mai reprezentative exemple pe care le menționează teoreticianul român fiind „**Lunga călătorie a prizonierului** (1971) de Sorin Titel și schițele lui Dumitru Țepeneag din **Exerciții** (1966), **Frig** (1971) și **Așteptări** (1971).

BDD-A31203 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:29 UTC)

Cel dintâi a și fost editat în Franța în «coada de cometă» a modei «noului roman», ilustrată la noi și de proza celui de-al doilea, altfel promotor al «onirismului» (între altele, Țepeneag l-a tradus în premieră în românește pe Alain Robbe-Grillet)" (Lefter, p. 105). La rândul său, Mircea Cărtărescu, referindu-se la epoca respectivă în studiul său despre *Postmodernismul românesc*, consideră că pot fi delimitate două literaturi coexistente atunci: „una «oficială», susținută de critică și de putere, onorată de public, cealaltă subterană, prost cunoscută și necitită până în preajma anilor '80" (Cărtărescu, p. 108), reliefând că „modernismul postbelic a fost în principal o duplicare, o «clonă» a celui interbelic (fenomen de teratologie culturală datorat condițiilor nocive de dezvoltare), verigile lipsă ale adevăratei evoluții către literatura anilor '80" fiind, în accepția sa, „grupul de la *Albatros*, mișcarea onirică, «Școala de la Târgoviște», poezia «excentrică» a unor Mircea Ivănescu, Leonid Dimov sau Șerban Foarță" (Ibidem). Anume la aceasta a doua se referă și exegeta Liliana Truță atunci când evidențiază specificul experimentului profetic, remarcând că el „are deja o valoare prospectivă, este o literatură care anunță deja paradigma postmodernă, cu puternice valențe experimentale de tip radicalizat, orientată spre textualizare, jocuri de limbaj, forțarea limitelor și asaltul agresiv asupra convențiilor literare" (Truță, p. 40). Cercetătoarea menționează că respectivul tip de experiment este prezent „atât în literatura postmodernismului subteran, promovat de prozatorii târgovișteni (mai ales la Costache Olăreanu și M. H. Simionescu), cât și la oniricul experimentalist Dumitru Țepeneag și în forme masive la câțiva dintre scriitorii textualiști ai generației optzeci" (Truță, p. 41), cei pe care îi nominalizează fiind Gheorghe Crăciun, Mircea Nedelciu, George Cușnarencu, Gheorghe Iova și Ioan Groșan „cu doar câteva proze" (Ibidem).

În legătură cu al treilea și ultimul tip, experimentul integrat, în cartea monografistei din Oradea se menționează: „s-ar putea numi și postapocaliptic, instalat ca modalitate de creație dinamică, în variantă soft, prezent în creațiile postmodernismului românesc deja instalat în drepturile sale, etapă în care experimentul nu mai e prezent ca apariție «exotică», insolită, și nici agresivitatea sa nu mai e atât de acută" (Ibidem). În continuare, Liliana Truță subliniază: „Corespunde mai ales perioadei postoptzeciste, atât în literatura scrisă acum de optzeciști, cât și în cea a noilor autori care debutează" atunci. De asemenea, remarcă autoarea, la experimentul în cauză „fac trecerea și prozatorii ce debutează sub semnul experimentului profetic", „dar și prozatori care se află de la bun început sub zodia acestei formule experimentale. Este cazul lui Mircea Cărtărescu care, prin trecerea sa de la poezie la proză, intră direct sub incidența unui experiment integrat, cazul lui Ioan Groșan la care formula experimentală este doar sporadică, Gheorghe Crăciun începând cu *Frumoasa fără corp*, Mircea Nedelciu odată cu trecerea la roman, Dumitru Țepeneag cu a sa trilogie, romanul colectiv *Femeia în roșu*" (Ibidem), la scrierea căruia au colaborat Mircea Nedelciu, Adriana Babeți și Mircea Mihăieș. Trilogia scriitorului român de la Paris la care se face referință include romanele *Hotel Europa*, *Pont des Arts* și *Maramureș*.

BDD-A31203 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:29 UTC)

Considerând *Femeia în roșu* corolar al experimentalismului optzecist, cercetătoarea reliefează că una din mizele experimentale ale cărții este „reciclarea nostalgică, prin revitalizare, a unor formule romanești: cea a romanului senzațional, detectiv și de aventuri, adică a unei literaturi de masă, minore, cu mare priză la public. Preocuparea pentru reciclarea sau măcar dialogul cu formule romanești mai vechi este o constantă a literaturii experimentale" (Truță, p. 275). O precizare întrucâtva asemănătoare despre această creație reprezentativă a optzecismului românesc a fost făcută în 2001 de remarcabilul cronicar literar al *Calende*-lor, regretatul Alexandru Theodor Ionescu: „Un roman de tipul *Femeii în roșu* șterge aproape orice graniță dintre proza de «consum» (ce vreți subiect mai atractiv pentru un cititor decât lumea gangsterilor americani!) și aceea «serioasă», problematică și problematizantă, cu trimiteri la mecanismele de producere a ei, la tehnicile prozastice sau cu inserturi intertextuale uneori savante" (Ionescu, pp. 126-127).

În concluzie, este binevenit să evidențiem importanța studiului monografic al doamnei L. Truță în care toți împătimiții de proza românească postmodernă pot găsi un ghid foarte util pentru clarificarea particularităților evoluției experimentalismului ce a marcat romanul postbelic autohton. Totodată, se impune relevarea convingerii autoarei că în perioada vizată experimentalismul postmodern cuprinde un interval de timp destul de mare, întrucât exegeta îi consideră exponenți valoroși ai acestuia pe oniricul Dumitru Țepenag, dar și pe romancierii târgovișteni Costache Olăreanu și Mircea Horia Simionescu, în accepția sa el incluzând și prozatorii ce s-au afirmat în postdecembrism.

Referințe bibliografice

1. TRUȚĂ, Liliana. *Experimentalism şi antropocentrism în proza postmodernă românească*. Piteşti: Editura Paralela 45, 2010.

2. CRĂCIUN, Gh. Experimentele unui deceniu (1980-1990). În: Crăciun, Gh. *Pulsul prozei,* Iași: Polirom, 2018.

3. McHALE, Brian. *Ficțiunea postmodernistă*. Traducere de Dan H. Popescu, Iași: Polirom, 2009.

4. ALIC, Liliana. BODIU, Andrei. BOTESCU-SIREȚEANU, Ileana. DOBRESCU, Caius. *Repertoar de termeni postmoderni.* Brașov: Editura Universității „Transilvania", 2009. http://old.unitbv.ro/postmodernism/n.html

5. LEFTER, Ion Bogdan. *Postmodernism*. *Din dosarul unei „bătălii" culturale*. Pitești: Paralela 45, 2000.

6. CĂRTĂRESCU, Mircea. *Postmodernismul românesc* [Carte electronică]. București: Humanitas, 2011.

7. IONESCU, Alex Th. *Emunu, Emdoi, A și femeia în roșu.* În: Ionescu, Al. Th. *Umbra bibliotecii.* Pitești: Paralela 45, 2011.

BDD-A31203 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:29 UTC)